

# Jungiaanse terminologie

## Dick Schoof

Op een groot aantal plaatsen ga ik in op het werk van Carl Jung. Het is onmogelijk zijn gedachtegoed hier te beschrijven. Volstaan wordt met een beknopte omschrijving van de gebruikte termen. In de kaartbeschrijvingen zelf wordt het hier en daar net even iets anders geformuleerd.

Een prachtig overzicht is te vinden bij 'Van Anima tot Zeus' (Timmer, 2001).

Dit begrippenkader is integraal overgenomen uit [De stok van Thot](#)

### De begrippen staan in alfabetische volgorde

Lees dit stukje van A tot Z omdat alle begrippen op elkaar betrokken zijn

**Anima en Animus** zijn respectievelijk het innerlijke vrouwbeeld of de vrouwelijke zielskrachten van de man en de personificatie van de mannelijke natuur of het mansbeeld van de vrouw. Het zijn beide archetypische beelden die de grondslag vormen van de vrouwelijke aspecten van de man en de mannelijke aspecten van de vrouw die als tegenstellingen worden gezien en ervaren. Veel beknopter kan het niet. Deze oerbeelden worden in eerste instantie niet bewust ervaren, maar functioneren vanuit het onbewuste deel van man of vrouw. In die onbewuste staat van oerbeeld kunnen ze de persoon als het ware overweldigen. In de volkstaal praat men dan van watjes of manwijven enzovoort. Psychologen spreken in dit soort situaties van anima- of animusbezetenheid. Je kunt ook door andere archetypes bezeten worden. Bezeten zijn is dus overweldigd zijn door een onbewust oerbeeld.

Het gaat echter om de bewustwording van je Anima of Animus en andere onbewuste oerbeelden, zodat je de tegenstellingen in jezelf kunt verenigen. Anima is een Latijns woord voor ziel. Anima of Animus zijn gidsen van de ziel in jezelf die je helpen in je eigen individuatieproces van volledige menswording. Het is het samensmelten met de ander in jezelf. Dat is nodig om ook samen te kunnen vallen met andere mensen en het grote geheel.

**Archetypen** of oerbeelden zijn de uitdrukkingen van de oerervaringen van de mens die op elke tijd en plaats kunnen optreden. We vinden ze terug in mythen, legenden, sprookjes en in alle uitingen in de literatuur, beeldhouwkunst, of welke kunst dan ook, waarbij steeds herkenbare motieven of beelden terugkeren. Deze motieven komen we tevens tegen in de fantasieën, dromen en waanvoorstellingen van alle mensen, vroeger en nu. Archetypen zijn ook herkenbaar in uiterlijk gedrag, met name bij fundamentele en universele levenservaringen als geboorte, huwelijk, moederschap, dood en scheiding.

Het eigenlijke wezen van het archetype is onkenbaar omdat het zich in het collectieve onbewuste bevindt. Oerbeelden zijn niet onveranderlijk. Je kunt ze alleen maar bevatten als je ze bewust bent, waardoor ze tegelijkertijd gekleurd zijn door je eigen bewuste ervaring.



Archetypische beelden ontstaan dus vanuit het onbewuste. Het archetype van bijvoorbeeld de Grote Moeder of Oermoeder kennen we in haar koesterende gedaante als de goede fee in een sprookje, of als Isis, Demeter en Maria in de religieuze mythologie. Negatief verschijnt ze als de boze heks, de boze stiefmoeder of Káli Mâ, de Zwarte Moeder (zie Staven 2). Deze 'zwarte' uitdrukkingsvormen hebben altijd met het verwerken van het onbewuste of je schaduw te maken. Er zijn natuurlijk ook zwarte mannelijke archetypen, zoals de boze tovenaars. Alleen met wit kom je er niet. Het opheffen en versmelten van de tegenstellingen licht en donker is de oeropdracht van iedere mens. Alchemisten noemen dat het Grote Werk, want dat is het. Het archetype als een oerbeeld in het collectieve onbewuste is een groots idee van Jung, waarbij hij innerlijke archetypen als Anima, Animus en Schaduw een naam en positie heeft gegeven.

**Collectief onbewust** en **collectief bewust** staan tegenover **persoonlijk onbewust** en **persoonlijk bewust**.

Het collectieve onbewuste is de oceaan van oerbeelden en instincten die alle mensen onbewust gemeen hebben. Jung onderscheidt hier een animale, primitieve, klassieke, middeleeuwse en moderne laag.

Het persoonlijk onbewuste bevat het collectieve onbewuste, maar is tevens de optelsom van alle onbewuste inhouden die in relatie staan tot een individu. Dit verschilt dus van persoon tot persoon.

Het zijn ervaringen, gevoelens en feiten waarvan je je ooit bewust bent geweest, maar die je ofwel vergeten bent of waaraan je nooit meer denkt. Het kunnen ook zaken zijn die je met je zintuigen hebt waargenomen, maar die niet door je bewustzijn zijn opgepikt. Verder vallen er alle wel of niet opzettelijk verdrongen pijnlijke voorstellingen, indrukken en neigingen onder, die je afwijst omdat je ze onder geen voorwaarden, noch voor jezelf noch voor de ander, wilt erkennen. Je ontkent ze liever. Het zijn je persoonlijke schaduwdeelen. Het persoonlijk onbewuste komt ongeveer overeen met wat Freud het onbewuste noemt.

Het persoonlijk onbewuste is in beginsel kenbaar en vormt een integrerend bestanddeel van je persoonlijkheid. Je kunt het je dus net zo goed bewust worden.

Deze bewustwording is onderdeel van het grote werk in je eigen individuatieproces. Je wordt je dan persoonlijk bewust.

Hoe meer mensen zich persoonlijk bewust worden door zichzelf te helen, des te dieper zal het zelfhelende karakter van de mens doordringen in het collectieve bewuste van een kring, de gemeenschap en de wereld. Iedereen draagt dus persoonlijk bij.

Dat is iets anders dan denken dat de wereld om jou draait. Het draait om ons allemaal, ook om jou, dat wel. Iedereen is een ster.

**Ego** is Latijn voor **ik**. Het is het middelpunt van alle *bewuste* psychische activiteiten, waaronder het denken, het voelen, de intuïtie en het waarnemen. Het ik ontstaat geleidelijk aan vanaf het moment van je geboorte. Je eigen identiteit wordt gezien als de belangrijkste eigenschap van het ik. Iemand zonder ik heeft dus geen eigen identiteit. Het is niet het centrum van je hele *bewuste* en *onbewuste* persoonlijkheid. Dat centrum wordt het **zelf** genoemd.

**Individuatie** is het psychische proces van de ontwikkeling van je persoonlijkheid, waarbij je de in aanleg aanwezige kwaliteiten en talenten tot ontplooiing brengt: het realiseren van jezelf als vrij en onafhankelijk wezen. Worden wat je in wezen bent.

Dat kan alleen binnen de context van een persoonlijke acceptatie van een gemeenschappelijke verantwoordelijkheid voor de ander en het geheel. Anders valt binnen en buiten niet samen.

De natuur, Moeder Aarde, is gericht op het collectief. Een individu op zich is daarin van weinig betekenis. Wij zijn weliswaar sterren, maar ook slechts vonkjes van licht die zich moeizaam moeten ontworstelen uit de duistere collectieve en persoonlijke lagen van het onbewuste.

Onze eigen paden gaan als het pad van de Held, de Gevleugelde Mens. Het is het enige wat we zelf kunnen doen. Individuatie is je eigen weg lopen. Soms loop je alleen, soms loop je samen met de ander. We kunnen niet alleen maar alleen lopen. Je moet het zelf doen, maar ook met de ander.

Vergeet het niet, er is altijd aanspraak en hulp, zoals elke Held weet uit eigen ervaring. De Held is eveneens behulpzaam aan anderen. Je kunt niet in je eentje individualiseren op de top van de Mount Everest, aldus een uitspraak van Jung. Daar word je koud van. Daar vind je alleen de sporen van de Verschrikkelijke Sneeuwman of Kâli Mâ.

Iedere mens is onderhevig aan de verplichtingen van zijn cultuur, tijd, plaats en welzijn van de samenleving. Daar kan hij zich niet aan onttrekken. Maak jezelf een kampvuurtje met de ander.

**Inferieur element** is conform de minderwaardige functie in de analytische psychologie van Jung dat element of die kwaliteit die het minst ontwikkeld is bij jezelf. Het is er wel, maar zit geheel of gedeeltelijk in het onbewuste.

Zoals je wel weet kunnen veel verstandsmensen niet bij hun gevoel komen en veel gevoelsmensen niet bij hun verstand. Intuïtieve types hebben moeite met waarnemen en grondige observatoren herkennen nauwelijks de vonk van de intuïtie.

De elementen, kwaliteiten of functies zijn niet alle vier gelijkelijk over ons mensen verdeeld. Meestal reageer je met je sterkste kwaliteit en heb je die ook het meest ontwikkeld. Dat is de superieure positie van waaruit jij de wereld tegemoet treedt. Van de achtergestelde functie wil je weinig of niets weten.

Die tegenovergestelde functie heeft amper of geen kans gekregen. De beide andere functies zet je vooral in voor datgene waarin je al goed bent. Probeer ook je inferieure element te ontdekken.

In de Tarot zijn de elementen vuur, water, lucht en aarde verbonden met Staven, Bekers, Zwaarden en Schijven, die de viereenheid van willen, voelen, denken en doen representeren. Dit valt samen met de Jungiaanse typering van de intuïtie, het gevoel, het denken en het sensuele of zinnelijke waarnemen.

Vuurmensen hebben dus moeite met gronden, Aardemensen met vlammen, Luchtmensen komen moeilijk bij hun gevoel en Watermensen kunnen amper hun gedachten ordenen. Bij het kaartleggen kun je aan de hand van de elementaire kleuren van de kaarten vaststellen in welke situatie je bent. Het kan ook in evenwicht zijn.

**Persona** is Latijn voor masker of rol. In het antieke theater droegen toneelspelers maskers waarmee zij hun rol speelden. Later werd dit begrip verruimd zodat ook tekens op het lichaam en kostuums eronder vielen. Een goede toneelspeler identificeer je met de rol die hij speelt. De feitelijke mens daaronder zie je niet en ken je niet. Zo is het ook met de persona, het is de rol die je naar buiten toe speelt.

De persona is de manifestatie van het archetype van de aanpassing aan de uitwendige werkelijkheid of collectiviteit, zoals dat wordt geëist door tijd, omgeving en ge-

meenschap. Je kunt je niet onttrekken aan dit aanpassingsproces. Het vindt tijdens je opvoeding plaats.

De persona is dus de manier waarop je je voordoet en waar je in je omgeving voor doorgaat. De persona staat tussen het bewuste ik en de buitenwereld. De persona medica bijvoorbeeld is het medisch masker van de professionele arts.

Sommige mensen vallen zo samen met hun rol naar buiten dat ze er zich volledig mee identificeren. Psychologen spreken dan van een schijn-ik. Je kent ze wel, de hoogleraar die geheel samenvalt met zijn rol als docent of onderzoeker, de zanger met zijn zangstem, de toneelspeler met zijn rollen, of de uniformdrager met zijn uniform. 'Waar is de mens daarachter' verzucht je dan. 'Ik zie hem niet'. Het vergt in zo'n geval veel inspanning om achter de werkelijke vraag of vragen van de persoon die tegenover je zit te komen. Als tarotist kun je daar de kaarten op leggen. Je weet dan wat er speelt en kunt dat verder therapeutisch uitwerken. Met alleen maar een schijn-ik kun je niet individualiseren.

**Schaduw** is de onbewuste donkere kant van jezelf. Je kunt hem of haar pas goed zien in het besef dat god en de duivel in werkelijkheid tegenstellingen zijn die je moet overbruggen om weer heel te worden. Dat is de grootste prestatie die je als individu kunt leveren. Daarna of tegelijkertijd kun je het kind in jezelf en de ander omarmen als basis van al wat is.

In de Schaduw zitten ook je verborgen talenten te wachten totdat je ze wakker maakt.

Er is tevens een Collectieve Schaduw die vanzelfsprekend in eerste instantie weer onbewust is. Wij kunnen deze als Schuld of Erfzonde ervaren. Boete doen helpt niet. De bevrijding of verlossing bestaat eruit dat je deze gemeenschappelijke schaduw in jezelf erkent en opneemt in je eigen individuatieproces. Dat gaat niet zonder pijn. Je zult door het pijnlijke proces van het alleen zijn heen moeten: mijn God, mijn God, waarom heb je mij verlaten?

God is Kether, de Kroon, Malchoet, het Koninkrijk, de Ondeelbare, het Ene, de Kosmos, het Oerverlangen naar Heelheid.

**Synchroniciteit** is kort gezegd het feit dat aan twee gebeurtenissen die op hetzelfde moment plaatsvinden, maar geen oorzakelijke relatie met elkaar hebben toch een zinvolle betekenis kan worden gegeven. Meer specifiek gaat het om een (psychische) gebeurtenis in jezelf en een fysieke gebeurtenis buiten jezelf. Je spreekt dus van synchroniciteit als een psychische toestand in een persoon en een fysieke gebeurtenis in de buitenwereld, die niets met elkaar van doen hebben, ervaren wordt als een zinvolle coïncidentie. De gebeurtenis van buiten activeert als het ware een onbewust oerbeeld van de waarnemer.

Kaartleggen is betekenis geven en kan worden gezien als het oproepen van synchroniciteit: *aangeslagen* worden door het *lot*. In mijn artikel over *Het spelen van het spel* gaan we hierop verder in.

**Zelf** en **zelf** zijn begrippen die tegelijkertijd eenvoudig en niet te benoemen zijn. Je **zelf** zijn is het vermogen om op te gaan in het grote **Zelf**, het universele en verhevene, zonder dat je ten prooi valt aan de grillen van een archetype. In andere woorden, zonder dat je bezeten bent door een onbewust oerbeeld. Het zoeken van je **zelf** naar het **Zelf** is het zoeken naar betekenis, de zin van het bestaan. Het duurt je hele leven. Het is het lopen van je eigen grillige pad en het doel van het individuatieproces. Het **zelf** is het centrum van je *onbewuste* en *bewuste* persoonlijkheid. Het **zelf** is het

oerbeeld van de zoeker die het **Zelf** vindt. Dat kan alleen met een eigen **ik** dat zich meer en meer bewust wordt van het **zelf**.

**Zie dat al deze begrippen in elkaar grijpen als een afspiegeling van het leven**

Hierbij een foto van een beeldje dat rondzwerft in het onbewuste of bewuste collectief van Bali. Het heeft geen naam. Het kan een uiting zijn van het Saktisme zoals ik heb beschreven in Staven 2 van het Thot-deck, ik weet het niet.

Het is dan Pârvati in liefdevolle vereniging met haar echtgenoot Shiva die eeuwig herstelt wat ontbonden is.

Het is hoe dan ook een fraai beeld van de vrouw die haar animus heeft geïntegreerd:

De grondster van het leven



***de Vrouw en haar Animus***